

ALEKSANDAR ŠURBATOVIĆ (1973) pesnik je, prozni pisac, prevodilac i urednik. Diplomirao je na Filološkom fakultetu u Beogradu na Katedri za opštu književnost i teoriju književnosti. Autor je knjiga *Mitologija spaljene zemlje* (2010, poezija, Filip Višnjić), *Upokojavanje proektora Majerhofera* (2011, roman, Mono i Manjana) i *Priče o gospođi Kon* (2015, poezija, Kontrast izdavaštvo). Uredio je više od trista naslova iz različitih oblasti, ali se najviše bavio svetskom književnošću XX i XXI veka. Takođe se bavi i prevodilačkim radom, a posebno treba izdvojiti prevode knjiga *Ja sam niko! A ti, ko si?* Emili Dickinson (2016, Mali vrt) kao i priča Vladimira Nabokova (2018, Dereta). Živi i radi u Beogradu.

b

Aleksandar Šurbatović
BALADE O
STRAŠNOM
SKLADU
foto-album

edicija

KIRKA (knjiga br. 35)

uredništvo

Tamara Krstić
Tijana Petković

lektura, korektura

Sonja Milovanović
Milica Brkić

© Aleksandar Šurbatović

Recikliraj, zasadi,

*brini se o prirodi onako kako
se ona oduvek brinula o nama.*

Za moje prijatelje iz Samostana, sadašnje i bivše.

—♦♦—♦♦—

Alehu, Ernestu, Huanu, Karlosu i Mariju

*Tigre, tigre, plamni sjaju,
U mračnome šumskom kraju,
Ko je to što smrću vlada,
Tvorac tvoga strašnog sklada?*

Vilijam Blejk

—••—••—

*U to vreme sam tražio i proučavao sve vrste tekstova:
geografske, istorijske, hronološke, filozofske i druge
predmete [...] Gospod mi je podario saznanje da je
moguće otploviti odavde do Indije, a podario mi je i
volju da ostvarim taj poduhvat.*

Kristifor Kolumbo

dan I
(20. 12. 1996)

I dimitrije

There's no place like home.

L. Frenk Baum

– **T**ata – Dimitrije Vasiljević zvani Ajatolah šapatom doziva ukočenog starca, iako zna da se ovaj nikada više neće odazvati. Naravno da greši, jer će mu se već nekoliko dana posle sahrane, na pramcu prekookeanskog broda *Zeevogel*, u jednom dugom hamletovskom monologu, isti taj starac obratiti otkrivajući mu likove strašnih sudbinskih usuda koji su neumorno sipali otrove zabluda u njegove ionako nagluve uši. Na kraju će ga zabrinuto pitati šta on radi tu, nasred okeana, a Dimitrije će mu samo reći: „Karte bi ionako propale, matori”.

Sriče ta dva sloga, lagano poput deteta, obavija ih u plašt vibrirajuće intonacije: *Ta* – kao tajna velike vode koja će svakog časa prokuljati u sobu, i *ta* – kao tama preseljenog sluge Tvoga. S tolikom bujicom u glasu, ne može se očekivati ništa suvislije od njega negoli ta dva sloga. Sedi kraj očevog beživotnog tela, takođe nepomičan, pokušavajući da rastumači sliku nove stvarnosti. Treba, za početak, usaglasiti sva čula i ubediti sebe da je ostao sam u ledenoj sobi. Otac bi pred spavanje uvek provetrao. Trenutak pre nego što će napokon

ustati, zatvoriti prozor i spustiti roletne, Dimitrije gleda u rošavo nebo i na njemu, s nečijeg sinočnjeg slavlja, zalutali helijumski balon koji se valjuška između krovova. Pomalo teatralno, ubeđuje sebe kako prizor pred njim ima dublje značenje. Odlučuje da ga zauvek upamti: kada za dvadeset-trideset godina bude zažmurio, negde na ulici, ili u parku, u vozu ili na planini, setiće se tog istog balona koji besciljno pluta. Zima se troma valja u memljivim oblacima. Uzalud pogledom šparta oblake, nema više razgraktanih jata, davno su pobegla u toplije krajeve. Bela roda, kos, čvorak, kukavica, lasta – nabranje ptica ga obično smiruje, ali sada je to besmislen napor, jer je nebo sablasno prazno, kao, uostalom, i uvek na kratkodnevicu. Vetar se prikrada u sobu, sve do ustalanih rojti na lampi koja je ostala upaljena celu noć. Odmah je isključuje, jer mu se u tom trenutku oslobađanje od svetla čini kao najprimereniji gest, nešto što će sprečiti narušavanje mira u podzemnom ekosistemu ove sobe gde su za trenutak zavladaali neki drugi prirodni zakoni: svetlost, zvuk, sveži vazduh – sve to sada deluje tako neprimereno.

Još uvek se ne usuđuje da mu zatvori oči.

U sobi treperi ekran na kome promiču poslednji kadrovi *Čarobnjaka iz Oza*. Snajperski snopovi jutarnjeg svetla rešetaju očevo telo kroz rupice na roletnama. Težak zadah prolaznosti širi se sobom. Ipak, ne otvara ponovo prozor.

Tamo, napolju, godišnja doba se mučki smenjuju.

– Shvataš?

– Ne! – odgovori tvrdoglavo Dimitrije očiju punih suza.

– Da li on to mene zafrkava ili je stvarno toliko glup? – vrišti nastavnica dok cela učionica odzvanja od smeha.

– Ne, zaista ne razumem!

– Smenjivanje godišnjih doba, vremenske zone, polulopte, najkraće obdanice...

Dva i deset je po podne. Danas je počelo leto na drugoj strani zemljine polulopte.

Pomisao da se tako tačno, kao početak filma u bioskopu, može odrediti početak godišnjeg doba, zbunjuje Dimitrija baš kao i činjenica da u isto vreme, tu, kod njih, počinje zima. Dok se smeh ori učionicom, gleda kroz prozor u krošnje na izdisaju, pokušavajući svom poimanju prirode i njenih zakona da približi mogućnost zrenja plodova negde na sasvim drugom kraju sveta, dok se tu sunce davi u talasima neprozirnih, tromih oblaka.

– Tamo, južno, plodovi su sazreli – izgovori napokon nešto drugo osim onog „ne razumem”.

– Upravo tako. Obdanica će trajati devet sati... tačnije osam sati i 47 minuta. Zbog solarnog ugla pod kojim je nagnuta Zemlja, 23 stepena i 44 minuta, sunčevi zraci tada putuju duže kroz atmosferu, rasipaju se i hlade...

– Zima.

– Tako je, zima... narednih 88 dana, 23 sata i 36 minuta, reče oduševljeno nastavnica. Razumeš sada?

– Ne razumem.

Prvi dan „poslednje decenije ukletog veka” – kako to reče otac u jednom od svojih profetskih napada – ne počinje dobro. Iskrsla je ta velika novogodišnja žurka u Beogradu i Dimitrije danima priča samo o tome. Za roditelje je to previše: pustiti sedamnaestogodišnjaka

samog u veliki grad, na žurku, gde će (u najboljem slučaju) svi biti mrtvi pijani, nikako im se ne čini kao dobra ideja. Ali Dimitrije je neobično uporan momak.

Naravno, prvi popušta otac, dok je majka, kao i uvek, preterano zabrinuta. Na kraju su ipak postigli kompromis, što i nije bio baš čest slučaj u njihovoj porodici: otac i on će ići zajedno u Beograd. U jeftinom hotelu skupog imena „Royal”, rezervisaće odvojene sobe, na čemu posebno insistira Dimitrije. Sve će sam finansirati od simbolične ušteđevine koju je stekao radom preko omladinske zadruge. Čvrsto obećava da, ako se napije, ili bolje reći kada se napije, neće ući ni sa kim u kola, već će zvati oca da ga pokupi, bez obzira na to koliko kasno ili rano ujutru odluči da krene natrag u hotel.

– Sa-mo sa o-cem se-daš u ko-la, je l' ti jasno! – Da, baš tako mu deli reči na slogove, a Dimitrije dobro zna – kad otac deli reči na slogove, mnogo je ozbiljan. I ovaj ga sada čeka kao zapeta puška, dok šalta tri kanala državne televizije na kojima se smenjuju predvidljivi novogodišnji programi.

Naravno, na dočeku se toliko napio, pa već sada, sat pre ponoći, zove oca da dođe po njega. Ipak, niko ne očekuje tako brz završetak te velike avanture. Dimitrije zna da će se otac uplašiti kada ga tako rano pozove, pa mu, bez ikakvog uvoda, odmah pojašnjava:

–Sve je oukej, matori, samo sam letva. Aje douđi pou mene.

Svega par minuta kasnije, u belom jugu, svom soc-realističkom betmobilu, otac juri beogradskim ulicama u pomoć svom naljoskanom sinu. Što se tiče njega, ako je zaista sve u redu, kako mu je rekao Dimitrije preko telefona, več se ne može bolje završiti. Ushićen, shvata

kako se brojni kataklizmični scenariji o kojima je naglas razmišljao prethodnih dana neće ostvariti.

Narednog jutra, s nakovnjem mamurluka u glavi, Dimitrije zavrće slavinu u kupatilu i, čim oseti onespokojavajuću hladnoću vode, bez razmišljanja odustaje od ideje da se umije. Skoro gadljivo otresa kapi s vrhova prstiju, zatim ih briše isflekanim hotelskim peškirom koji je video mnogo gostiju pre njega. Hvata svoj pogled u ogledalu, priseća se sinoćnjeg fijaska, iznenađen kako mu je iznevereno očekivanje već iscrtalo mural razočaranja na licu.

I baš tada se prvi put dešava to.

U ogledalu iza njega nešto je zatreperilo, kao slika na televizoru s prekidima u naponu. Naročito ga brine što nikako ne može prepoznati čulo kojim detektuje to treperenje: da li je svetlo zaigralo ili mu se možda zamantalo u glavi? Da li je osetio talas hladnoće koji je iznenada prostrujao iza njega ili je to nekakav zvuk od koga se ogledalo uskomešalo? U jedno je siguran: više nije sam u sobi. Otac sigurno ne bi ušao bez kucanja. To iza njega nije nečije prisustvo, već pre osećaj da nekakva senka – gas, plazma, vetar – nešto hladno i hitro, tumara po sobi. Obuzima ga strah kakav nikada pre nije osetio. Šunja se na prstima do vrata kupatila i gleda u još uvek mračnu sobu sa spuštenim roletnama. Treba mu nekoliko trenutaka privikavanja na mrak. A onda je prisustvo počelo i materijalno da se ispoljava. Nešto čuči u suprotnom kraju sobe, rekao bi. Kao da je životinja u pitanju. Oprezno, leđima uza zid, dolazi do prozora, podiže roletnu i mlaz svetla kulja unutra. U uglu nema ničega i nikoga. Dimitrije je jedan od onih ljudi koji su sigurni u svoja čula, nijednog trenutka i ne pomišlja kako mu se sve samo pričinilo. Prosto, to „nešto” je

umaklo pre nego što je podigao roletnu. Ali šta je onda to bilo? Možda očeva obećavajuća poslednja decenija ukletog veka? Čak mu ni u toj mamurnoj misli ne manjka ironije.

– O čemu razmišljaš? – upita otac u povratku, dok ovaj, već malo trezniji, leži zavaljen na suvozačkom mestu rasklimatanog juga.

– O solarnom uglu – kaže Dimitrije pijanim otegnutim glasom.

– Šta ti je to?

– Nešto u vezi sa osom rotacije Zemlje i ravni ekliptike – ne skrivajući šeretski osmeh, ni sam ne veruje kako u takvom stanju uspeva da izgovori sve te termine.

– Ne razumem!?

– To sam i ja rekao pre nekoliko godina pa sam dobio keca i dve nedelje zabrane izlaska. Nastavnica i ti ste se lako složili da sam bezobrazan i tvrdoglav.

– To je sigurno tačno... iako i dalje nemam pojma o čemu pričam.

Ponovo otvori oči i oseti se potpuno izgubljeno. Ne seća se datuma, grada u kom se nalazi i porekla osećaja mučnine. Opet ih zatvara, broji do deset, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, i voda ponovo teče: prvo dolazi ton (brundanje jutarnjih autobusa), zatim razaznaje stvari po sobi, priseća se njihovih imena, da bi na kraju i vreme odnekud iskrslalo: tačno je sedam sati i (još više približi sat) sedam minuta. Još uvek se ne seća čemu one dve spakovane putne torbe u uglu. Otvara jednu od njih i vidi očeve nespretno naslagane stvari: pruskoplavi kućni ogrtač bez koga nigde nije išao, ofucane papuče od veštačke kože, prapotopski neseser iz kojeg viri

tuba kolinosa, raskupusanu knjigu odabrane poezije evropskog romantizma u Nolitovom izdanju. Stari je krenuo kući.

Ulazi u spavaću sobu i zatiče očevo beživotno telo, prizor od koga mu se potpuno vraća pamćenje. Ponekad upada u crne rupe, budan tone u san, gubi osećaj za prostor i vreme. Otvara oči, nema pojma gde se nalazi i kako je tu dospao, poput mesečara koji sigurno šeta po simsu terase ali nikada ne padne. I sada stoji tu, na do vratku, pred ponorom očeve smrti; ta promaja ga vuče još jedan korak napred.

– Rudolf Martin.

– Da, i...?

– Pa... po njemu se zove „Martinov antropometar”.

– Kada?

– Paaa, 22. decembra... gle, baš na današnji dan!

– Kolega, datum je potpuno nebitan, kažite mi godinu, bar približnu.

Dimitrije se ne seća godine i nikako mu nije jasno zašto bi ona bila bitnija. Suđeno mu je da se spotiče o taj prokleti datum. Ipak, nastavlja, razglabajući dosadnu priču o Molisonovom stativu za izračunavanje lobanjske zapremine:

– Lobanja se dovede u poziciju frankfurtske vertikale

– zamišljene horizontalne linije... ona prelazi preko ušnih školjki i očnih duplji....

Tako se Dimitrije Vasiljević zvani Ajatolah, student arheologije, po ko zna koji put u životu nalazi u apsurdnoj hamletovskoj situaciji, držeći lobanju u rukama, na četvrtom spratu Filozofskog fakulteta. Izgleda kao da je Šekspir pogrešio adresu i ušao u pogrešnu zgradu. U grozničavom ispitnom monologu pokušava da dokuči

delikatne tajne fizičke antropologije, pri tome bez razumevanja koristeći termine kao što su „mandibula” i „eurion”, „zatiljačni luk” ili, ne daj bože, „frontotemporalna linija”, da bi, rvajući se s nezgodnim lobanjskim merama, na trenutak zastaje, gleda u prazne očne duplje i iskeženu i veoma proređenu vilicu, pa kao u bunilu izgovara:

– Jadni Jorik!

– Molim?

– Znao sam ga, profesore – reče, vrteći lobanju u rukama ispred iznenađenog lica svog ispitivača.

Istog dana, u kasnim noćnim satima, Dimitrije sedi sa svojim prijateljima u „Manježu”, mrtav pijan, i prepričava svoje verbalne akrobacije sa uslovnog ispita iz fizičke antropologije, sve vreme nazdravljajući simpatičnom profesoru Mikiću, koji je, i pored svog znanja i inteligencije, ipak naivno poverovao kako Dimitrije ima vrcav smisao za humor. Prelaznom ocenom je verovatno samo prikrio iznenađenje zbog Šekspirovog citata.

Ipak, nema puno razloga za slavlje. Sa drevnog crno-belog televizora u uglu kafane dopiru uznemirujuće vesti. Rat se nekontrolisano širi i približava. Učiniće sve ne bi li sačuvali dobro raspoloženje, ali svakim danom to je sve manje moguće. Sedi za kafanskim stolom, duboko uznemiren jer više ne veruje kako su za dlaku izbegli rat, te sad, kao leto usred zime, počinje na nekom drugom mestu. Noću, kada se sve utiša, Dimitriju se čini da čuje eksplozije u daljini, potmulo brundanje od kog se nebo trese, ali niko ne obraća pažnju, svet je gluv i samo je pitanje vremena kada će ih razbuditi zvuk trube za kojom nadire vatrena bujica. Naslućuje terminalno prisustvo tog „izbegnutog” rata koji se došunjao i pritajio u njihovu stvarnost. Sada samo čeka pravi trenutak kada će metastazirati i oduzeti im poslednje trenutke

spokojja. Bolesni su, samo to još ne znaju. Vreme u kome žive je bolesno. Možda zato Dimitrije više brine o mučkoj smeni godišnjih doba nego o nastupajućem ratu, jer mu se čini kao manje zlo u tom trenutku. Veruje kako u tim smenama ljudi najlakše veličinu svemira. Tada kao da se trese čitava zemljina kugla, kao da dolazi do metafizičkog tektonskog poremećaja – podrhtavaju njihovi unutrašnji svetovi. Sa dolaskom zime to se još više oseća, jer tada sve izgleda još gore: najava ledenog doba, kraj bezbrižnih dana, preteća promena na koju se nikada neće u potpunosti navići. Zima je huligan iz kraja zbog koga mu se ne ide napolje. Zato i veruje da će mu zapijanje po gradskim bircuzima doneti nekakvo olakšanje.

Te 1991. sve izgleda mnogo ozbiljnije i strašnije: pivo se polako pretvara u bučkuriš, cigarete u krdže, a ljudi u monstume. Crna plomba brutalističke arhitekture zaleгла je u kiseli smog. Pejzaž od betona i sumporne kiseline kao da krije u sebi nešto što će svakog trenutka zarikati, iskočiti i raskomadati ih. Dimitrije za sada ništa konkretno ne vidi, samo naslućuje, ali baš ta slutnja izaziva strah, a ne ono što ta tmuša zaista skriva.

Dimitrije je dotučen očevim dolaskom u „Manjež”. Bez najave stiže u Beograd, iznajmljuje sobu u istom onom „kraljevskom” hotelu bez kategorije, da mu ne smeta u studentskom sobičku, i kada ga posle ispita ne nalazi tamo, na svakih sat vremena suraća u „Manjež”, potpuno siguran u to kako će ga u jednom trenutku tu i zateći. Ne može da sakrije iznenađenje koliko mu je sin pijan, ali kada čuje za položeni uslovni ispit, više mu ništa ne zamera. Odmah naručuje turu (što Merdžan, Snoid i Dupe glasno pozdravljaju veselim sudaranjem

krigli) i ponosno ljubi sina u čelo, kao i uvek kada mu je ovaj po volji.

Ali Dimitriju nije dobro. Ne voli takva očeva iznenađenja i nepotrebne izlive emocija. Došla je zima i neobjašnjivi osećaj mučnine širi mu se u stomaku. Iznenada, pijanim glasom saopštava ocu da arheologija nije nauka za njega – napustiće studije čim se sledeće godine bude upisao na svetsku književnost, zajedno s Merdžanom i Snoidom koji su već na prvoj godini. Na to otac uplašeno ustaje ne želeći još više da provocira takve uznemirujuće misli kod sina. Jer to je ono što roditelji često samo svojim prisustvom izazivaju kod svoje dece, bez ikakve izgovorene reči ili vidljivog razloga: podstiču ih na inat, koji im često neće doneti nikakve koristi u životu, naprotiv. Pa zašto bi sada menjao fakultet kad mu je tako dobro krenulo? Krišom plaća i njihove prethodne ture, odlazi u svoju smrdljivu hotelsku sobu da se rve sa dosadnim bubarusama i rano ujutro se vraća u Kragujevac, lokalnim piličarskim autobusom preko Topole, koji sat vremena duže putuje od onog preko Lapova, ali je zato mnogo jeftiniji. Skoro koliko jedna tura u „Manježu”.

Mrtvi, ujednačeni otkucaji zidnog sata i kreštavi Dorotin glas iz druge sobe polako dozivaju zbunjenog Dimitrija. More ga suludo banalne misli: da li je pokupio cipele od obučara u Masarikovoj? Ko je ubio Tupaka pre neki dan? U koliko sati danas počinje protest? Treba li otkazati taksi? Da li se to fleka od vlage sve više širi u uglu spavaće sobe ili je to samo posledica njegovog raspoloženja?

Dimitrije je sa stvarnošću u strašnoj svadi. Sve više sebi liči na Merdžana koji stalno snatri o plažama prekrivenim

sitnim t-500 belim peskom, gde će se jednog dana, kako je pretio, zanjhati na ležaljci razapetoj između dve palme, na uzdah od karipskog akvamarina. Čak mu je i Marija, koja ga je uvek branila od ostalih, jednom rekla: „Miloše, brate, ti si kralj eskapizma!” I tada se priseti da je i Merdžan prespavao prošlu noć kod njega. Otvara vrata druge sobe i vidi ga razvaljenog kako se razliva na sve strane sveta po nenameštenom dušekuz za goste, nehajno bačenom na pod. Poput Merdžana, i on sada polako tone: kao što je '91. isuviše kasno postao svestan činjenice da je rat počeo, tako i te '96. Dimitrije Vasiljević, u klinču s prezrenom realnošću, nije u potpunosti svestan njegovog kraja; zemlja je već na ivici još jednog građanskog rata, jer se na ulicama svakodnevno protestuje protiv vlasti, a ljudi koji suštinski čine tu njegovu realnost redovno odlaze u mirnije krajeve sveta.

– Nekada je sve bilo drugačije – kaže otac.

– Da, tata, nekada je sve bilo drugačije.

Dimitrije mu ne protivreči ni u pogledu „oštrih i nadasve neprijatnih dunavskih severaca koji danas nekako mlitavije štipaju obraze”.

– A nije bilo lepše muzike od vetrova zapetljanih u klupku dorćolske arhitekture – stari je znao baš da preteruje kada bi se prepuštao tom patetičnom tonu svog visokog retorskog stila. Ophrvan muzama, izliva pravu bujicu slatkorečivih rokoko rečenica. Majka sve to zove „bujicom gluposti”. Otac na to samo zakoluta očima, očajan što je ljubav njegovog života uskraćena za „mogućnost uživanja u lepom skladu reči”.

Tih nekoliko dana pred smrt ni u jednom trenutku ne gubi nit svog ionako egzaltiranog pripovedanja. Hvali lepotu i mir višnjičkih čestara, priseća se dogodovština

iz „Prešernove kleti“ i „Domovine“, gde je proveo dosta studentskih dana, pa se čak šali i na sopstveni račun nazvavši tu „bujicu gluposti“ monsunskom kišom – „jakim i kratkotrajnim naletom dragih i već davno prežaljenih uspomena“.

– Nikada nije volela Beograd – kaže otac, dok šetaju. Dimitrije je potpuno iznenađen njegovom iskrenošću. Glas mu je neobičan, skoro pun gorčine. – Za nju je sve ovo oduvek bila samo nepodnošljiva saobraćajna buka, dovikivanje kolportera i žagor nervoznih prolaznika. Nešto što ostavlja utisak neorganizovanosti, koja je inače tako strana njenom kartezijanskom duhu...

U ranu zoru, 20. decembra 1996. godine, ušuškana u cvetne mirise brižljivo opeglane posteljine, gospođa Vasiljević se guši u košmaru koji će godinama posle smrti svoga muža često prepričavati. Da ne bismo ulazili u sve pojedinosti tog kompleksnog, i nekom dokonom psihoanalitičaru svakako zanimljivog sna, punog simbola, svešćemo ga samo na osnovne fabularne segmente:

Putovali su, njen suprug i ona. Dugo su putovali kroz polja i gradove, sretali najrazličitije ljude, životinje i stvorenja nejasnog porekla. Sanjali su unutar tog sna, sretali davno preminule prijatelje i razgovarali s njima na nekom neobičnom, reklo bi se drevnom jeziku. Videli su višak sunaca i meseca na nebu, kometna predskazanja na obali Biogradskog jezera, gde su rešili da otpočinu. Usred noći, otac se budi i na pitanje gospođe Vasiljević kuda je krenuo, daje mističan, skoro pitijjski odgovor: „Odo’ ja.” Bili su to dani kada je njen čelični racio pretio da se pretvori u pihtijastu smesu verujućeg duha.

Nekoliko dana posle očeve smrti, pošto mu je majka prepričala svoj bizarni san, Dimitrije će joj prebaciti kako su često svi u porodici bili veoma nepravedni prema ocu, kako ga nisu shvatali dovoljno ozbiljno i kako je baš ona prednjačila u tome.

– Ma šta ti znaš, balavče – reći će mu majka. – Sada imaš osećaj krivice koji bi i meni nametnuo. Sutra, kad i ja odem – Dimitrije je primetio kako izbegava reč smrt – isto će ti tako biti krivo zato što mi sada ovo govoriš. I zato što si milion puta bio grub prema meni. Onda ćeš verovatno deo krivice prebacivati na Mariju, a ako ona ne bude bila tu, okrenućeš se onome ko ti tada bude najbliži. Ali to su gluposti. Niko tu nije kriv: ljudi izgovaraju teške reči sve vreme, ali na kraju, svako je najodgovorniji za svoj život, i ako ga ne odživi kako treba, to nije zato što je neko bio grub prema njemu. Ja ti, sine, nikada nisam obećavala Diznilend od života. Moraš biti jak, preuzmi odgovornost za svoje postupke, ne sažaljevaj druge, a posebno ne svog oca. Za njega bi sažaljenje bilo uvreda! Nije to zaslužio. Bio je kakav je bio: slab, drag, izgubljen u prostoru i vremenu. Bilo je trenutaka kada je bio i zao. Ali zar nismo svi ponekad? – Dok bude izgovarala te reči, majka će ličiti na mermerni spomenik koji nikakva sila ne može izbaciti iz ležišta. Pogled će joj biti obložen finom glazurom i na njoj će se prelamati delikatne nijanse svetla. Neki od njenih poslednjih odsjaja. – Ma pojma ti nemaš – šaputaće, i dalje držeći ispruženi kažiprst uperen ka svome sinu, iako joj ovaj nije odgovarao. – Otac ti je bio konfuzan. Imao je hiljadu ideja u glavi. I nijednu nije mogao sprovesti do kraja. U jednom trenutku je pravio nacрте za voz na magnetni pogon, a u drugom je deklamovao nakićene stihove pretrpane pridevima. A kada bi zaboravio neki stih, onda bi ga izmišljao.

Nije se ustručavao da dopisuje ni Getea. Samo mu je ritmika bila važna. I obično ti citati nisu imali nikakve veze sa zadatom temom. Ma pusti me, molim te, kao da ga nisi poznavao.

U svoju poslednju zajedničku šetnju odlaze ujutru, jer po podne već počinju ulični protesti. Zato se otac odlučio za jutarnji autobus. Pobune protiv sistema više nisu za njega, on je svoje završio '68. Već mesec dana ljudi se okupljaju na ulicama, tvrde da su pokradeni na izborima, vlast ih po običaju ignoriše i sve kuva kao u ekspres loncu. Dimitrije je sa svojim prijateljima u prvim redovima i upravo je to razlog zbog kojeg je otac došao u posetu baš sad. Stari dobro zna, nikakvi argumenti ga neće odgovoriti od protesta, ali nalazi određeni mir kada je blizu svog sina. Ponekad ga nemarno podseti na majku, na to koliko se ona brine, i pre svega na odgovornost da sačuva sopstvenu glavu, ako ne zbog sebe, barem iz poštovanja prema roditeljima. Dimitriju iznenada blesnuše oči pa poče da maše rukama i gorljivo da objašnjava kako je već izverziran u tim stvarima, brži je od tromih policajaca, uvek je za korak ispred, njegov stari kaput odlično prima udarce, osim toga, više nije mali, dovoljno je jak da se odbrani ako zatreba, sve je pod kontrolom, matori nema šta da brine. Otac ga pomno sluša, klima glavom kao da se u svemu slaže, i kad Dimitrije završi, nežno reče:

– Sine, glupost nije vrlina.

Već nekoliko dana ustaju ranije i uvek idu istom rutom: započinju šetnju iz Samostana u Proleterskih brigada, preko Svetozara Markovića, ulaze u Tašmajdanski park, pa u „Poslednjoj šansi” naručuju prvi ju-

tarnji „komplet“: kafu s ratlukom i vinjak. Potom se spuštaju do 27. marta, pa do „Vuka“, gde u parku sede još sat vremena. Uglavnom stari priča. Žali se što su svim tim ulicama sada promenili imena, pa se čini kao da ih treba ponovo otkriti. Govori o svojim studentskim godinama provedenim u Beogradu, preuveličava neke događaje do nivoa avanture, pretvara pogrešno renovirane butike u ispravno ruinirane poslastičarnice, a najbolje od njih su držali Egipćani, kojima nema ravna u tom poslu. Italijani mogu samo da sanjaju takav sladoled, samouvereno turdi stari. Oživljava enterijere nekih davno zatvorenih bioskopa, prepoznaje ulaze gde su stanovale razne Milanke i Radice, čijih se „razbludnih butinica“ još uvek dobro seća. Dimitrije naslućuje u njegovom glasu nijansu ogorčenosti. Nije to prolazna gorčina razmaženih ljudi, već ona istinski neprijatna, takoreći heraklitovska, koja govori o nepovratnom toku izgubljenih dana i propuštenih prilika. Još davno, skoro čitavu večnost pre, ti dani su nestali poput mamuta, i niko nikada više neće moći uspostaviti tu veličinu:

– Šta je bilo, bilo je... I nikada više neće ponovo biti – mumla stari sebi u bradu i odsutno gleda u daljinu. Sutra ujutru će se već probuditi drugačiji i čini se kao da to unapred zna.

Govori o „kazamatu provincijskog životarenja“ koje sesvodinaodređena, uvek istalica i navike, oskućenom prostoru svog života. To je istinska bol, razočaranost, bolest izgubljenog vremena i propuštenih šansi. Reč „propušteno“ suvereno vlada njegovom leksikom.

– Mali ljudi u prevelikim gradovima, eh... eto drame, skoro pa avantura. Čak su i njihove samoće uzbudljive za trenutak zastaje zagledan u tramvaj dok

se nezgrapno klimata bulevarskim šinama, sasvim uveren da većeg bulevara nije bilo na svetu od tog revolucionarnog koji se prostire pred njima, izrovan i prav. I tramvaji su se promenili.

– Doroti će sigurno stići kući – kaže otac. Dimitrije ga čika, dobacujući nešto na račun njenih šljaštećih cipela, ali ovog to mnogo ne uzbuđuje. Sav usredsređen na film, mirno objašnjava kako Strašilo nema razloga za strah, jer će se, siguran je, „uskoro radovati blagodatnoj raspusnosti svog mesa”. O filmu govori kao da ga prvi put gleda.

Ta – kao tajna iz detinjstva kada je na očevim ramenima bio ukras njegovom stasu, i *ta* – kao usahli starac koji veruje da je Džudi Garland najveća faca u istoriji celuloidne trake. Posmatra čudan, polusedeći položaj očevog tela u krevetu: desna noga mu je u kolenu savijena, a opuštena leva ruka mu visi između kreveta i nahtkasne. Telo mu je u struku nekako čudno izvijeno, kao kod čoveka koga je smrt snašla u trenutku dok je pokušavao da ustane. Glava mu je samo malo klonula u stranu, a donja usna mu je oklembesena, kao da je nevidljivi teg smrti okačen o nju. Dimitrije u tom prizoru vidi neku vrstu mrtvačkog kontraposta, savršenu ravnotežu raznih delova tela koje su snašle različite smrti... kao da ga je spržilo saznanje nalik eksploziji atomske bombe, ono usisava čitav svet u sebe, i zvukove i kiseonik, i svetlo, sve je preterano – buka toliko jaka da pojede samu sebe, blesak toliko zaslepljujuć da se svaki oblik u njemu razlije, ali se to nuklearno suočavanje volšebno se završava hepiendom. Bar mu se tako čini.

Kada u već spomenutom razgovoru bude sve ispričao majci, ova će ostati zatečena, skoro pa ljuta:

– Šta pričaš, Dimitrije?!

– Pa samo ti prenosim svoj utisak. Tako mi se učinilo.

– Šta ti se učinilo?

– Pa to, izgledao mi je zadovoljan... smiren. Ne previše uzbuđen, nekako zen. Izgledao je srećan zbog onog što ga je snašlo. Pravi hepiend... – reći će Dimitrije pomalo zamišljen i odsutan.

Majka će pokušati da sakrije prekora na svom licu zbog Dimitrijeve, od oca nasleđene glagoljivosti, koja se, doduše, kod njega javlja u dosta blažem obliku i tek povremeno, u trenucima uzbuđenja. Slušajući ga, skoro će biti zatečena ehom pokojnog muža. Reći će mu to smireno, bez namere za bilo kakvom svađom, ali ipak sa jedva prikrivenom željom da ga tim rečima povredi. U najdubljem mraku svojih uredno naslaganih misli, prvi put će pronaći jednu malu poganu izraslinu, takoreći novonastali organ u duši, kojim želi naneti bol svom sinu. I to saznanje će je na trenutak zbuniti, toliko da će osetiti stid. Potom će začutati i samo tupo gledati u pod. Posle neugodne tišine, napokon će reći:

– Kakav ti je to *happy end* kad je umro? – ovo *happy end* će izgovoriti jetko i prezrivo sa afektiranim jorkširskim naglaskom. – Samo brbljaš, baš kao i otac.

Dimitrija bi nekada ranije to poređenje sa ocem i ljutilo, ali tada mu uopšte nije smetalo.

– Skoro filozofski. Kukuta saznanja začinjena kapljicom meskalina koja je čaleta spičila u Oz, gde je zajedno sa Doroti istripovao tu epifaniju, s tim što je ona na kraju otkrila prevaru te skalamerije, dok je stari,

predoziran, svoju katarzu okitio sopstvenom smrću, kao ona nesrećna trudnica u miletskom pozorištu.

Majka će podići obrve, kao mačka će se narogušiti i okrenuti glavu na drugu stranu.

– Bože me sačuvaj kako govoriš o mrtvom ocu.

Dimitrije će se te noći dokasno raspravljati s majkom. Dobro će upamtiti tu mešavinu tuge, ogorčenosti i neobične iskrenosti. Kada se sutra ujutru bude probudio, osetiće stid zato što joj je držao pridike. Njoj, koja je više od četrdeset godina provodila sa ocem skoro svaki dan i sigurno ga najbolje od svih poznavala.

– Evo mene opet u zavičaju – kaže otac i stresa se dok, kao lek, nadušak ispija vinjak kojim „gasi” kafu. Dimitrije se smeška pošto mu je prethodno opet prepustio zadovoljstvo ritualnog naručivanja kafe s ratlukom ivinjaka u „Maderi” (bio im je to drugi „komplet” tog dana). Tu napokon završavaju svoje malo atlantidsko putovanje – očevo otkrivanje davno izumrlog grada. Plaćanje računa s visokom napojnicom ostavlja konobara potpuno ravnodušnim. Kroz tanke kljunaste usne ovaj tek procedi jedno beživotno „zahvaljujem” i to je to.

– Niti si ti, stari, rođen ovde, niti si živio ovde dovoljno dugo da bi ti ovo bio zavičaj – zadirkuje ga Dimitrije, i dalje ne skidajući osmeh sa lica.

– Ma nemaš ti pojma – kaže otac, zagledan u sve gušći bulevarski saobraćaj. Dimitrije prepoznaje to mešanje majčinog i očevog rečnika od koga boluju ljudi koji godinama žive zajedno. Iako su govorili različitim jezicima, otac svojim kitnjastim, a majka svedenim, ipak su izgovarali iste fraze sa istom into-

nacijom i blagim zapevanjima na prvim slogovima. Iako su koristili različite šampone i dezodoranse, ipak su isto mirisali. Čak im ni različite telesne konstitucije, krvne grupe i logika gena nisu omogućili da boluju od različitih bolesti: u neko doba, otprilike u isto vreme, oboje su dobili dijabetes, iako u očevom porodičnom stablu niko nikada nije bolovao od te bolesti, dok je kod majke takav rasplet događaja bio sasvim očekivan.

– Nemaš ti poooj-ma, sine moj – kaže starac, dugo rastežući onaj „pojam”. Zatim duboko, zamišljeno uzdahnu, od čega i krošnje u parku zaromore. Ta njegova poslednja jesen uvlači mu se u crvotočne kosti koje više ne mogu da izdrže napore dugih šetnji, te ubrzo kreću kući. Ostatak dana provode razdvojeni: Dimitrije se opet lomata po demonstracijama i kada se uveče napokon vrati kući, zatiče oca u dnevnoj sobi kako, ušuškan u fotelju, čita svoju knjigu poezije evropskog romantizma s naočarima na pola nosa. Pričaju još malo, i to o Šileru. Dimitrije vatreno tvrdi da je njegov poetski patos danas prevaziđen, dok je otac čvrsto uveren kako ga tamo na književnosti uče nešto pogrešno, kad može tvrditi takvu glupost. A lepo ga je molio, ne napuštaj arheologiju, sine. Potom odlaze na spavanje. Otac poslednji put u životu radi ono što je radio tokom čitavog svog života s malim varijacijama: skida odeću i uredno je slaže na stolicu, sporo i uz tiho stenjanje navlači pižamu i papuče, odlazi do kupatila, odakle se čuje zvuk trljanja četkice, kloktanja i pljuvanja vode, zatim škripanje kreveta, prigušeno, kostobolno „jooj” i zvuk gašenja svetla. Klik.

Pravo odbrojanje u njegovoj glavi započinje rano ujutru kada mu Dimitrije donosi kafu u krevet. Otac još leži zamišljen pred špicom „Jutarnjeg bioskopa” na Prvom programu, a poslednje minute verovatno provodi nerazgovetnim šapatom prebrojavajući sebi u bradu godine duhovnog egzila, puteve koji su ga odvodili u gradove čiji poštanski broj nije mogao da upamti, stalna mimoilaženja sa intimnom beogradskom Atlantidom, daleko od zaglušujućeg sirenskog glasa svoje žene, eto ga sad tik ispred rogobatnog televizora EI Niš, gde zajedno sa Doroti, kroz svoj poslednji dah, izgovara omiljenu *there's no place like home* repliku.

Kada Dimitrije drugi put tog jutra uđe u spavaću sobu, ovog puta s poslužavnikom na kome se nalazi doručak za oca, oseti istu onu hladnoću, ono nejasno treperenje u mraku, kao u hotelu pre nekoliko godina, posle novogodišnje žurke, isto neprijatno prisustvo od kojeg mu se dlanovi nekontrolisano znoje. Ali sada je siguran da nešto vidi: u najmračnijem kutku spavaće sobe, iza kreveta na kome leži očevo beživotno telo, stoji životinja. Reži i žeravicama svojih zenica odmerava Dimitrija. Nema nikakve sumnje, svakog će trenutka skočiti na njega.

fotografija br. 1

Fotografija je naizgled obična, manje pažljivi posmatrač bi rekao da se na njoj ne nalazi ništa više niti manje nego u milionima drugih porodičnih foto-albuma. Otac stoji okrenut u poluprofilu

i gleda direktno u objektiv. Jednu nogu je isturio napred kao da je krenuo nekud, mada je jasno da pozira i da se neće pomeriti. Nosi poveće pravougaone naočare za sunce, s tankim, zlatnim ramom i staklima koja se razlivaju u tamnozelenim nijansama nejednakog intenziteta. Crna kosa deli se po sredini na razdeljak i pada mu preko vrhova ušiju; nije ni kratka niti dugačka. Brkovi su gusti, ali ukroćeni, bradu nikad nije nosio, pa je ni sada nema. Od odeće ima samo uske kupaće gaće, neobično ružnog kariranog dezena. Svaki detalj na njemu ukazuje na zbunjenost epohe koja izlazi iz hipi ere i priprema se za modu novog talasa. Stomak mu je ponosno ispao i čini se da je to jedino gojazno mesto na njegovom telu, jer su mu ruke, noge i grudi prilično skladni. Leva ruka mu je opuštena, dok desnom drži malog Dimitrija koji ga je zagrlio. I on nosi gaćice istog dezena, mršti se jer mu sunce bije u oči. Iza njih je bujni listopadni primorski drvored pod čijim krošnjama je parkirano na desetine fića, kečeva, škoda i lada. Između drveća i njih dvojice prostire se asfaltni put koji se zbog jake ekspozicije fotografije skoro stopio sa ogoljenom prašnjavom zemljom. Dimitrije ima četiri godine i upravo je premro od straha. Pre nekoliko trenutaka svi su krenuli s plaže ka kolima i ostavili su oca da nekako izvuče Dimitrija sa igrališta, gde je besomučno pikao loptu sa drugom decom i nije se odzivao pozivima da krenu natrag u smeštaj. Na kraju je čak i otac izgubio strpljenje: rekao mu je da i on odlazi, i to zauvek, pa nek se sam snalazi. Dimitrije je bio u gol-šansi, ali su u nekom

fudbalskom magnovenju te strašne reči doprle do njega, nekakav metafizički kurziv na to zauvek urezao se u njegov još uvek nedovoljno sazreli um. Zastao je kao ukopan, šansa je propala, saigrači se deru na njega, ali on gubi svaku želju za igrom, jer mu je prvi put u životu proletela ta mogućnost kroz glavu: šta ako otac zauvek ode i ostavi ga tu, na plaži? Okrenuo se, i zaista, već je dobro odmakao. Pojurio je kao lud, nije se čak ni pozdravio sa drugarima; mahnito je vikao, tata, taaataa, evo me, čekaj, trčao je koliko ga noge nose, toliko da je za sobom digao oblak prašine. I taman kad je pomislio da je sve uzalud, da će mu otac zaista umaći, ovaj zastaje, okreće se i širi ruke. Šeretski osmeh mu titra na licu. Dimitrije trči i trči i trči i napokon svetlosnom brzinom uleće u očev zagrljaj, zariva glavu u njegov vrat, grli ga i rukama i nogama, gde si krenuo bez mene, sram te bilo, viče kroz suze, gde si krenuo, a otac se i dalje smeška, pomalo zagonetno, jer nije jasno da li se smeje zato što je nadmudrio Dimitrija ili zato što je svestan da u ovom univerzumu postoji bar jedno živo biće koje ga toliko jako i bezuslovno voli.

**Edicija
KIRKA**

1. Dejan Tiago Stanković, **ESTORIL**
2. Dževad Karahasan, **ISTOČNI DIWAN**
3. Džejms Diki, **IZBAVLJENJE**
4. Arno Žorž, **NADNICA ZA STRAH**
5. Henri Džejms, **AMBASADORI**
6. Gistav Flober, **BUVAR I PEKIŠE**
7. Sonja Atanasijević, **SPAVAJ, ZVERI MOJA**
8. Katerina Babkina, **MOJ DEDA JE PLESAO BOLJE OD SVIH**
9. Amanda Svenson, **SISTEM TOLIKO BLISTAV DA
ZASLEPLJUJE**
10. Kurt Tuholski, **DVORAC GRIPSHOLM**
11. Hju Maklenan, **TAČKA PUCANJA**
12. Egon Hostovski, **NESTAO**
13. Jun Fose, **MELANHOLIJA I-II**
14. Aleksandar Šurbatović, **TURČIN ŠAHISTA**
15. Agneta Pleijel, **DVOSTRUKI PORTRET**
16. Džejn Ostin, **LEJDI SUZAN**
17. Lajf Rant, **ALLEGRO PASTELL**

18. Almudena Grandes, **FRANKENŠTAJNOVA MAJKA**
19. Lučijan Dan Teodorović, **MATEJ BRUNUL**
20. Bjanka Belova, **MONA**
21. Jana Bukova, **PUTOVANJE U PRAVCU SENKE**
22. Tom Kristensen, **VANDALIZAM**
23. Juri Erera, **KONCI KRALJEVSTVA**
24. Juri Erera, **ZNACI KOJI ĆE PRETHODITI KRAJU SVETA**
25. Juri Erera, **RAZMENA TELA**
26. Klaudija Pinjeiro, **ELENA ZNA**
27. Sonja Atanasijević, **VEŠTICE IZ ILINACA**
28. Radoslav Petković, **DESTINO Y OBSERVACIONES**
29. Jeran Tunstrem, **BOŽIĆNI ORATORIJUM**
30. Katerina Babkina, **SREĆNI GOLI LJUDI**
31. Klaudija Pinjeiro, **KATEDRALE**
32. Marko Stojkić, **DEVETI ŽIVOT ANE BELINSKI**
33. Dmitri Kapitelman, **FORMALNOST U KIJEVU**
34. Mori Ponsovi, **OKĀSAN**
35. Aleksandar Šurbataović, **BALADE O STRAŠNOM
SKLADU**
36. Luis Kerol, **DNEVNIK S PUTOVANJA U RUSIJU I
DRUGA ČUDESA**
37. Klara Vlasakova, **NAPRSLINE**

kirka

[blumizdavastvo.rs /kirka](https://blumizdavastvo.rs/kirka)

Izdavač: Blum izdavaštvo, Beograd
Sedište redakcije: Poručnika Spasića i Mašere 88, Beograd
Mejl: redakcija@blumizdavastvo.rs
Štampa: Caligraph, Beograd, 2024.
Tiraž: 500
ISBN: 978-86-6070-065-2

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-31

ШУРБАТОВИЋ, Александар, 1973-
Balade o strašnom skladu : foto-album / Aleksandar
Šurbatović. - Beograd : Blum izdavaštvo, 2024 (Beograd
: Caligraph). - 446 str. ; 20 cm. - (Edicija Kirka / [Blum
izdavaštvo, Beograd] ; knj. br. 35)

Tiraž 500. - Beleška o autoru: str. 1.

ISBN 978-86-6070-065-2

COBISS.SR-ID 153261065
